

Beste lezer,

Met dit boek wil ik je wegwijs maken in de wereld van het pastelkrijt. Al meer dan 25 jaar teken ik met dit medium, en de natuur om mij heen is mijn grote inspiratiebron. Met pastelkrijt kun je de schoonheid van dieren, bloemen en landschappen prachtig in beeld brengen.

In principe is het gebruik van pastelkrijt eenvoudig. Daardoor kun je er ook gemakkelijk veel plezier aan beleven. Je hebt er niet veel techniek voor nodig en ook maar weinig theoretische kennis. Je kunt het heel lichtvoetig aanpakken. Wel is het fijn om een beetje richting te hebben, en daarom heb ik in dit boek een flink aantal stapsgewijze projecten opgenomen.

Mijn techniek bestaat vooral uit spelen met kleuren, op een vrij luchtige manier omgaan met het gekozen thema. Vanuit een impulsieve kleurkeuze probeer ik dat thema weer te geven. Deze intuïtieve methode kan zelfs aarzelende beginners motiveren om met vertrouwen aan de slag te gaan. Maar ze is zeker niet zaligmakend; er zijn nog zo veel meer mogelijkheden. Iedere kunstenaar hanteert zijn materiaal op een andere manier.

Het draait hierbij niet om artistiek perfecte resultaten. Voorop staat het plezier van het creatief bezig zijn en je onderdompelen in de wonderde wereld van de natuur. Probeer het eens!

Ik wens uit de grond van mijn hart dat steeds meer mensen gaan tekenen. De mens is in staat om te creëren. Laten we dat vermogen ten volle benutten en zo vreugde toevoegen aan ons dagelijks leven.

Loes Botman

Inhoud

Basis en materiaal

Pastel in de kunstgeschiedenis	10
Mijn techniek	11
Pastelkrijt	12
Papier	13
Kleur aanbrengen	14
... aan het werk	15
Kleurrijk zwart	16
Van foto naar schets	18 +
Tot slot: fixeren	19
Krijtjes schoonmaken	19

Studie

Hard en zacht	41
Contour- en arceerlijnen	42 +
Schilderachtige streken	44 +

Galerie

Groepje eenden	64
Tulpenpracht	74
Pauwen	84
Blauw, wit en goud	91
Appelbloesem	93
Veulen	95
Koning fazant	100
Hond	102
Lelies	104
Wild zwijn	118

Projecten

Berg en dal	20 +
Magnolia's	26 +
Zomer!	30 +
Portret van een eend	36 +
Judaspenning	46 +
Eekhoorn	50
Tulp	54 +
Wolken trekken over	58 +
Koeien	62 +
De kleuren van de winter	66 +
Sneeuwklodjes	70
Kat	76
Gladiolen	80
Slappende kat	86 +
Opvliegende groenling	96
Sneeuwuil	106 +
Zomerbloeiërs	110 +
Reekalf	114
Oost-Indische kers	120
Colofon	126

+ Video's

Kijk met mij mee! In de instructievideo's die bij dit boek horen, laat ik zien hoe ik met pastelkrijt te werk ga. De projecten waarachter een +-teken staat, zijn op video opgenomen. De filmpjes vind je op mijn website www.loesbotman.nl en op mijn YouTube-kanaal.

Mijn techniek

Wat pastelkrijt zo'n geweldig medium maakt, is de toegankelijkheid. Niet alleen omdat het geschikt is voor alle denkbare stijlvormen, maar ook omdat je er heel gemakkelijk mee kunt werken. Anders dan bij kleurpotloden of eenmaal gedroogde aquarel- of acrylverf ligt de aangebrachte kleur niet vast. Die blijft als het ware in beweging doordat je hem kunt veranderen, verbeteren en aanvullen – net zolang tot het resultaat je bevalt.

Al bij het aanbrengen van de eerste kleuren beleeft je er plezier aan. Daarop heb ik mijn techniek gebaseerd, want het plezier van het creatieve proces staat voorop. Vervolgens werk ik deze kleuren uit en uiteindelijk concentreer ik me op de details. Hoewel de kleur van het papier op zich al voor een bepaalde sfeer zorgt, voeg ik er toch nog kleuren aan toe, zodat het papier niet overal gelijkmatig van kleur is. Ik houd ervan om het 'te verstoren' met kleurvlakken. Soms gebruik ik de eerste grondtonen willekeurig, soms speel ik al in op het onderwerp dat ik ga tekenen. Wanneer je zo met kleurvlakken begint, ontstaan er vaak interessante effecten die uitdagen om verder te werken. Op deze wijze heb je al plezier terwijl je nog geen echte lijn hebt gezet, omdat je er tegen opziet om direct een onderwerp helemaal gelijkend op het papier te krijgen, bijvoorbeeld. Pas na het aanbrengen van de onderste kleurlaag breng ik de contouren aan met houtskool of een pastelpotlood. Het is ook mogelijk om de contouren met een foto en bijvoorbeeld grafietpapier over te nemen. Zo behoud je het plezier, zo houd je het eenvoudig. Langzamer-

hand voeg je dan steeds meer kleuren toe, laag over laag. Je kunt stevig aanzetten met pastelkrijt, maar ook heel dunne laagjes tekenen. Pastelkrijt kun je puur gebruiken, je kunt de kleuren mengen of meer sluiërachtig hanteren. En als het allemaal te veel is, kun je het met een doek, gum of vinger zo weer weghalen. Er kan weinig misgaan. Tot in de fijne details kun je steeds opnieuw beginnen.

appelbloesem, pastelkrijt, 45 x 35 cm, 2016

Pastelkrijt

Hoekig en rond, kort en lang, hard en zacht, en als staafjes, stiften, blokjes (napjes) en los poeder: pastelkrijt is verkrijgbaar in vele vormen en soorten en van allerlei merken. Hieronder vind je een algemeen overzicht met handige tips en aanbevelingen voor de beginner.

Pastelkrijt en papier – meer heb je in principe niet nodig. Ik heb het er zelf jaren mee gedaan. Maar het is wel prettig om wat houtskool, pastelpotloden en een doek bij de hand te hebben; eventueel wat krantenpapier of een oud kleed om je tafel te beschermen. Ook fixatief is handig. Daarmee spuit je een dunne laag over je tekening zodat het pastelkrijt hecht aan de ondergrond en de kleuren mooi blijven.

Hard of zacht?

Afhankelijk van het merk bestaan er harde, middelharde, zachte en zeer zachte ('ultra soft') krijtjes. Met de harde krijtjes teken je gemakkelijk (schetsmatige) lijnen, terwijl de zachte krijtjes zich goed lenen voor een schilderachtige wijze van werken. De zachte zijn ideaal voor het aanbrengen van de laatste kleurlaag.

Pastelpotloden

Pastelpotloden zien eruit als dikke kleurpotloden. De kern bestaat uit geperst pastelkrijt. Ze zijn uitstekend te gebruiken in combinatie met pastelkrijt, met name voor details en fijne lijnen. Je kunt ze het best slijpen met een mesje of tafelpuntenslijper. Gewone kleurpotloden zijn niet te combineren met pastelkrijt of pastelpotloden, omdat in de kern van deze kleurpotloden een olieachtig bindmiddel is verwerkt waarop het pastelkrijt wegglijdt.

Pastel in een napje

Naast de krijtjes en potloden zijn pastelkleuren ook in zogeheten napjes te verkrijgen (PanPastel). Die breng je aan met de bijgeleverde spatels en sponsjes. Deze kleuren zijn transparant en vlak – ideaal om heel dunne lagen mee aan te brengen.

PanPastel in een napje met een applicator om de kleur aan te brengen op het papier

Lange rechte pastelkrijtjes

Halve pastelkrijtjes in een doos

Pastelpotloden in diverse kleuren

Doos met korte, handzame Rembrandt-krijtjes van Royal Talens in 30 verschillende kleuren

Liever een groot palet

Anders dan met verf kun je pastelkrijt niet mengen voordat je de kleur aanbrengt op de ondergrond. Tussentinten ontstaan op het papier zelf door laag over laag te werken of kleuren op het papier te mengen. Daarom raad ik je aan om een doos met minimaal dertig kleuren aan te schaffen.

Dat biedt veel meer mogelijkheden. De korte halve krijtjes zijn prima om mee te beginnen; bovendien heb je dan voor hetzelfde geld meer kleuren dan wanneer je hele krijtjes koopt. Naarmate je meer bedreven raakt, zul je wellicht ook hele krijtjes willen aanschaffen.

Dit zijn enkele merken waarmee ik graag werk en die in de vakhandel te verkrijgen zijn.

Zacht pastelkrijt:

Artisan Pastellier, Schmincke, Sennelier, Great American

Middelhard pastelkrijt:

Rembrandt, Girault, Terry Ludwig, Unison Colour

Hard pastelkrijt:

NuPastel, Jaxell, van Gogh, Conté, Faber-Castell

Pastelpotloden:

Caran D'Ache (hard), Stabilo (middelhard), Carand d'Ache en Faber-Castell Pitt (zacht)

Papier

Pastelkrijt stelt niet zoveel eisen aan het papier. Het mag alleen niet te glad zijn, anders glijdt het krijt erop weg.

Zeker in het begin – maar vaak ook later nog – is gewoon tekenpapier met een iets geruwd oppervlakte, ruwer dan dat van gewoon A4-papier, prima. Neem bij voorkeur het zwaardere papier van bijvoorbeeld 200 g/m². Daar heb je meer plezier van. Voor beginners is een tekenblok van A3-formaat heel praktisch. Ook al werk je niet beeldvullend, je hebt dan gewoon meer tekenruimte. Er bestaat ook speciaal pastelpapier. Dat is verkrijgbaar in allerlei soorten en met verschillende eigenschappen:

- **Pastelcard van Sennelier** lijkt op karton en heeft een dunne textuurlaag die bestaat uit natuurlijke vezels. De korrel voelt 'rond'. In verschillende kleuren te verkrijgen. Niet zo geschikt voor harde soorten krijt.
- **Mi-Teintes van Canson** heeft een honingraattextuur met lichte kuiltjes. Verkrijgbaar

in schitterende kleuren. Als je de textuur niet prettig vindt, gebruik je gewoon de achterkant van het papier. Geschikt voor hard en zacht krijt. Pastel Paper Light Colours en Pastel Paper Dark Colours Rembrandt van de Nederlandse fabrikant Royal Talens hebben dezelfde eigenschappen.

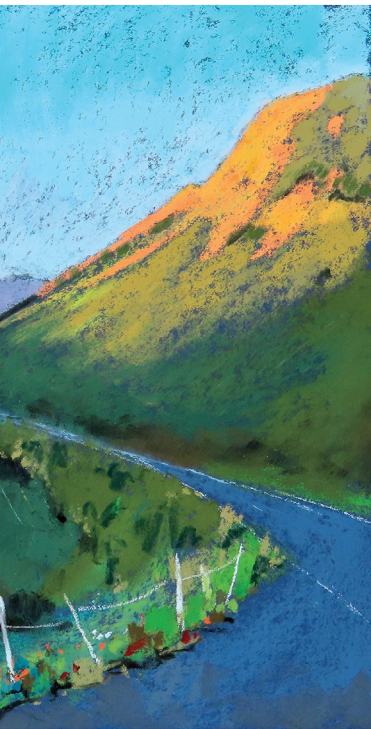
- **Mi-Teintes Touch van Canson** voelt als een zacht schuurpapier. Omdat het papier het krijt als het ware 'grijpt', vraagt het om een directe manier van werken. Mengen en uitvegen gaan niet goed op dit papier. In vele kleuren verkrijgbaar. Geschikt voor hard en zacht krijt.
- **Pastelpapier van Hahnemühle** is dun en zacht. Hierop kun je goed werken met zacht krijt. Het leent zich goed voor het door elkaar mengen van de zachte krijt-kleuren. Een robuuste aanpak verdraagt dit papier niet.

- **Velourspapier van bijvoorbeeld Hahnemühle** voelt fluweelzacht. Het is ideaal voor zachte pastelpotloden en zacht pastelkrijt, en voor het tekenen van dierenvachten. Gummen is op dit papier niet mogelijk.
- **Pastelmat van Clairefontaine** is een zwaarder papier dat leerachtig aanvoelt. Het verdraagt vele lagen en pakt de kleuren goed. Uitstekend voor details en ideaal voor pastelpotloden.

Opmerking

Op de meeste soorten teken- en pastelpapier kan je tekening probleemloos fixeren. Dit geldt niet voor velourspapier en pastelmat van Clairefontaine. Hierop zie je snel kleine druppels die niet meer weggaan.

Berg en dal

Een schilderachtig landschap in blauwen, groenen, oranje en roze: de Tiroler bergen. De ochtendzon belicht de rotsen en hellingen. In het dal liggen diepe schaduwen. Scherpe contrasten en contouren zorgen voor een sfeervol geheel.

De eenvoudige compositie van lijnen en vlakken nodigt uit om flink aan de slag te gaan met het pastelkrijt. Stap voor stap ontstaan er zacht ogende weiden en bossen met daarboven de robuuste texturen van de kale rotsen. Alleen op de voorgrond komen enkele details. Dat maakt het werk realistisch. De tekenstijl doet denken aan de symbolistische landschapsschilderkunst van het begin van de 20e eeuw. Zou ik de hoge luchten en de weidse vlakten van mijn vaderland willen verruilen voor de overweldigende, majestueuze Alpen? In de werkelijkheid zo nu en dan, maar in mijn atelier kan ik er niet vaak genoeg naar wegdromen.

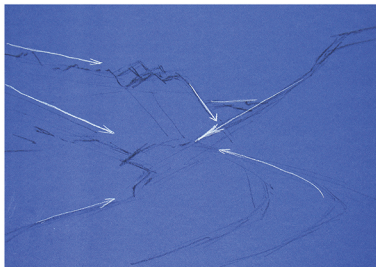
+ Video

Zie blz. 9

Een foto als herinnering aan de reis naar Zwitserland. Een goed voorbeeld van krachtige lijnen die het beeld bepalen.

Gebruikt materiaal:

- A3-papier met een fijne textuur van Mi-Teintes Touch van Canson, donkerblauw
- Pastelkrijt (voor de kleuren zie Tip)

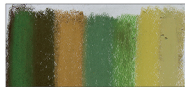
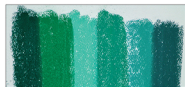

▲ 1

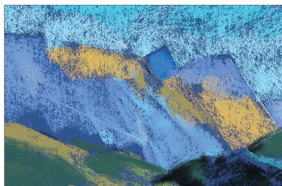
De schets is opgezegt met houtskool. Hier laat ik mij nog leiden door de foto. De compositie zorgt voor spanning en geeft een ruimtelijk gevoel. De weg voert de blik met een zwier het beeld in. De diagonale lijnen zorgen voor een coulisseachtig effect. Links en rechts bepalen de ruige toppen en flanken van de bergen het beeld. In de verte doemt nog een andere berg op. De witte pijlen verduidelijken de lijnvoering.

Tip

Een uitgebreid kleurenpalet biedt meer mogelijkheden. Met kleurperspectief kun je bijvoorbeeld diepte in het beeld aanbrengen. Wanneer je naar een landschap kijkt, ogen de kleuren in de verte valer, lichter, grauerw zelf. Vooraan, dicht bij je, zijn de kleuren sterker en voller; in een landschap zijn de groenen daar warm, vermengd met roden en warme gelen. Naar de verte toe worden de kleuren koeler, blauwer. Pas je dit natuurlijke effect toe in je tekening, dan krijg je als vanzelf diepte in het beeld.

Hier een voorbeeld van koele groenen (boven), die voor diepte zorgen in een landschap. De warme tonen (onder) halen het landschap dichterbij.

◀ 2

Voor het in de schaduw gelegen gebergte in de verte is de ondertoon, de kleur van het papier, genoeg. Met de brede kant van het krijt strijk ik naar beneden, als het ware langs de helling. Zo vorm ik meteen de hellingen. De flanken die in het licht liggen, teken ik met oker, lichte groentonen en geel.

Tip

Je kunt een werk best met brutale kleuren beginnen. Al te felle kleuren kun je namelijk altijd temperen door er andere kleuren overheen aan te brengen, of door de kleuren gewoon weer te wissen. Of je laat het even zo. Wie weet verzamelt je tussentijds moed om de kleuren juist meer aan te zetten.

◀ 3

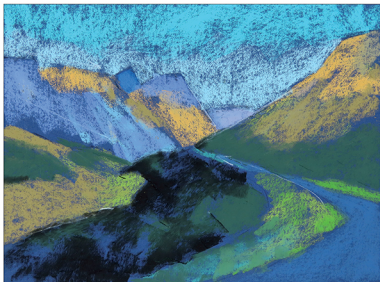
Boven in de lucht breng ik intens blauwe kleuren aan vermengd met een kleine hoeveelheid wit. De donkere vlekjes komen van de kleur van het papier.

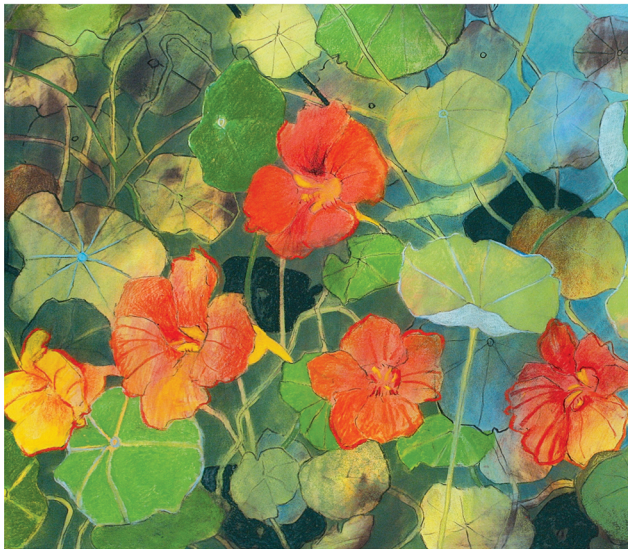
4 ▶

Onder neem ik voor de diepe schaduw in het dal een zeer donker groen en een diep donkergrijs (Terry Ludwig Pastels).

Rechts geef ik de weg een grauwblaue en de bermen een groene lichte kleur. Op dit moment ziet het hele werk er nog duister uit.

Het heeft meer kleur nodig. Gewaagde kleuren.

Oost-Indische kers

Een symfonie van kleuren en vormen in een levendige interpretatie tot stand gebracht met zacht pastelkrijt, van Schmincke en Sennelier, en houtskool. De partituur is geleverd door de natuur, maar er mag altijd geïmproviseerd worden!

Vanuit de duisternis naar het licht. Links in de afbeelding is de achtergrond donker en die verandert naar rechts toe in een lichtblauw. Tegelijkertijd wordt de dichte verzameling van bladeren en bloemen in die richting steeds opener. Zo behoudt dit pastel een bijzondere lichtsfeer en spanning.

Hoe je zo'n werk opbouwt, laat ik op de volgende bladzijden stap voor stap zien met een kleinere tekening met Oost-Indische kers.

Wat meteen in het oog springt, zijn de opvallende contouren van bladeren, stengels en bloemen. Voor een realistische weergave hebben deze elementen helemaal geen duidelijke contouren nodig; ze onderscheiden zich van elkaar

en van de achtergrond door de licht-donkercontrasten en hun kleuren. Meestal verdwijnt de schets onder de lagen pastelskrijt die je erna over aanbrengt, maar hier heb ik de omtrek van de vormen juist bewust getekend, en regelmatig ook in

'vreemde' kleuren. Een eenvoudige manier om de verschillende vormen duidelijk van elkaar te onderscheiden.

Van een foto werken

Bloemen kun je het best naar de natuur tekenen. Zo kun je veel gemakkelijker de diepte waarnemen en fijne kleurdetails die zich niet laten vangen in een foto. In het echt is het veel eenvoudiger om het karakter van de bloemen te bepalen. Maar als je in de winter een zomerbloeiër wilt

tekenen, is een foto als referentie zeker handig. Als je van een foto werkt, ben je sneller geneigd om het onderwerp natuurgetrouw te tekenen. Maak meerdere foto's van je onderwerp en gebruik die ook allemaal tegelijk bij het tekenen; dat geeft je meer vrijheid.

Op een foto bloeien planten in elk jaargetijde...

Wanneer ik tijdens het tekenen sta, heb ik een veel beter overzicht.

Ook als je de bloemen in een vaas voor je hebt staan, kan een foto nuttig zijn – ze kunnen immers opengaan of verwelken. Als je nog niet zoveel ervaring hebt, kun je de contouren van de bloemen van een foto overnemen. Het helpt beslist als de foto goed belicht is. Vaak zijn in een ruimte bij daglicht schaduwpartijen namelijk niet goed zichtbaar. Houd daar rekening mee, want je moet in een tekening wel kunnen zien waar het licht vandaan komt.

Tip

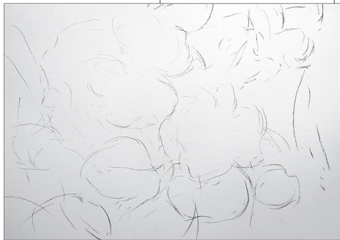
Valt het luchtig schetsen je zwaar? Laat je potlood dan over het papier gaan zoals mieren eroverheen zouden kruipen! Pak het potlood zo ver mogelijk bij het uiteinde vast.

Gebruikt materiaal:

- Tekenpapier van Canson Mi-Teintes Touch, lichtgrijs
- Houtskool
- Pastelkrijt en PanPastel (zie voor de kleuren links)

1 ▶

In de houtskoolschets verdeel ik de bloemen en bladeren op speelse wijze.

2 ▶

Wat te doen met de kleuren? Het dominerende rood breng ik liever niet in het midden aan; dan kan het werk vast komen te zitten. Tussen de oranje vlekken breng ik geel aan en eromheen groenen en stukken lichtblauw. Vervolgens vermeng ik de kleuren lichtjes met doek.

▼3

Bij het uitvegen zijn veel van de houtskoollijnen verdwenen. Ik teken ze na met een groen en een rood krijtje. Maar wel in een keer, zonder aarzelen of zoeken naar de juiste lijn.

